

tativno ishodište koje podrazumijeva povijesnu predestiniranost Istre kao prirodno hrvatske zemlje. Njihova su stajališta naglašeno hrvatska, na trenutke antitalijanska te uvijek antijugoslavenska i antikomunistička.

Posljednje poglavlje “Političke upotrebe povijesti i polemike” obrađuje pitanje znanstvene konfrontacije uglednih talijanskih i hrvatskih povjesničara u Hrvatskoj oko pitanja nacionalne pripadnosti iseljenih Istrana u poraću. Dotaknuto je i pitanje političkog upliva i analiziran konfliktni diskurs bivšeg hrvatskog predsjednika Mesića i talijanskog predsjednika Napolitana po pitanju žrtava “fojbi”. Događaj zaključuje poglavlje s osvrtom na današnji prevladavajući medijski diskurs; u hrvatskim novinskim tekstovima nakon priznanja vlastite odgovornosti za stradanja Talijana redovito se traži obrazloženje u vidu ratnih prilika, zastranjivanja i osobnih obračuna, a nerijetko i “moralno opravdanje” u smislu razumljive osvete. Talijanski tisak pak, unatoč priznavanja totalitarne i nasilne politike fašističkog režima, traži da hrvatska i slovenska strana priznaju zločine kako bi se otvorio put moralnom, a, kako navodi autor, možda i materijalnom obeštećenju talijanskih žrtava.

Knjiga Franka Dote *Zaraćeno poraće* primjer je širokog znanstvenog promišljanja o temi koja svojom važnošću i kompleksnošću i danas zaokuplja političku i društvenu talijansku, slovensku i hrvatsku javnost, a posebice preživjele sudionike bremenitog razdoblja Drugoga svjetskog rata i poraća. Nakon više od pola stoljeća historiografije sve tri strane postupno napuštaju isključiva stajališta i konfliktne narative te okreću nove znanstvene stranice, a u tim nastojanjima i Dotina knjiga ima nezaobilaznu ulogu.

Milan Radošević

Josip Orbanić,
Pula u cvijeću pod različitim zastavama,
Pula: Medit, 2010., 143 str.

Tijekom višedesetljetnog rada u hortikulturi i drugim službama komunalne djelatnosti i higijene Josip Orbanić prikupljao je i obrađivao podatke o komunalnoj djelatnosti grada Pule što je urodilo mnogim člancima u dnevnim novinama te objavljivanjem više knjiga. Najnoviji plod njegovog dugogodišnjeg rada je knjiga *Pula u cvijeću pod različitim zastavama* u kojoj je objedinio svoje

spoznaje, ali i rezultate koje je stekao proučavajući povijesnu literaturu te baveći se svojom profesijom. Ovo je štivo o kratkoj povijesti hortikulture, običaja, promišljanja raznih međusobnih utjecaja ljudi i kultura. Osim na hortikulturu u vidu uzgoja biljaka, autor se osvrće i na pitanje uređivanja parkova i javnih površina. Iako priroda kao takva ne poznaje fiktivne granice koje je postavljao i postavlja čovjek, sam je autor radi lakšeg i boljeg pregleda tekst podijelio na četiri glavna dijela, koja obuhvaćaju doba austro-ugarske vlasti, razdoblje talijanske vlasti između dva rata, jugoslavensku vlast te na kraju razdoblje u samostalnoj Republici Hrvatskoj. Važan dio knjige čine i prilozi te dodatak.

Knjigu je autor započeo važnim društveno-političkim datumima koji su Pulu i Istru obilježili do današnjih dana. Začudujuće je da se razvoj hortikulture u Puli pojavio tek u drugoj polovici 19. stoljeća. Osim svježeg, sezonskog cvijeća koje se bralo na pojedinim mjestima u Puli, veliku je rasprostranjenost imalo i umjetno cvijeće koje je u određenom periodu čak bilo i popularnije od prirodnog. Zahvaljujući strancima i ljudima koji su se doseljavali iz drugih dijelova Austro-Ugarske u Pulu su dolazili novi običaji. Cvijeće, vijenci, pa i staklene kugle obojene u razne boje počeli su se stavljati na grobove. S druge strane, rezano je cvijeće bilo simbol blagostanja, a ono se koristilo i u kazalištu te u plesnim dvoranama. Tek je 1880-ih, zahvaljujući Albertu Fischeru, u Puli došlo do utemeljenja i razvoja rasadništva. Tada je došlo do sustizanja austrijske rasadničke proizvodnje cvijeća pa je Pula u nekim slučajevima čak bila prva ili u prednosti pred ostalima. Tih se godina cvijeće počelo izvoziti i u druge gradove kao što su Rijeka, Trst, Graz, Beč... U razdoblju do Prvog svjetskog rata Pula je imala pet cvjećara, od toga su se trojica bavili sadnjom, a dva aranžmanom i prodajom cvijeća. Istovremeno, ili nešto malo poslije, s razvojem proizvodnje i trgovine cvijećem u Puli, proizvodnja cvijeća je počela i na Brijunima. Zahvaljujući Kupelwieserovom entuzijazmu, najprije je bila zasađena šuma, a zatim podignut rasadnik. Zanimljivo je da su Puljani još uvijek uzgoj cvijeća smatrali "luksuznom poljoprivredom". Unatoč tome, u Puli su prvi parkovi u pravom smislu riječi bili Mornarički park i park na Monte Zaru, a uz njih su tada postojali i mnogi manji parkovi oko privatnih vila ili javnih objekata. Krajem 19. i početkom 20. st. bilo je izrađeno još nekoliko parkova koji su bili pod gradskom brigom. Samim time može se reći da su promišljanja o zelenim površinama u gradu Puli bila pozitivna i pratila su trendove.

Nakon neizbježne ratne traume Prvog svjetskog rata, a još više političke, autor kazuje kako je Pula osjetila promjene u običajima, pa tako i u upotrebi

cvijeća. Orbanić navodi kako je upravo ovo razdoblje bio početak kultiviranja ukrasnog bilja za uređivanje i ukrašavanje interijera i eksterijera. Uz malo-brojne ljude koji su se do rata bavili uzgojem i trgovinom cvijeća u međuvremenu su se pojavili i mnogi drugi koji su se počeli baviti ovom djelatnošću. U ovom su razdoblju “učenici preuzeli posao od učitelja”, ali nisu svi uspješno nastavili djelatnosti svojih “učitelja”. Ipak, neki su, osim uspješnog preuzimanja, uspjeli i proširiti poslovanje. Između dva rata hortikultura je dobila nove i veće dimenzije. Luigi Maioni, jedan od međuratnih uzgajivača cvijeća, uzgajao je i do 10 000 sadnica krizantema te još nekoliko tisuća drugih vrsta cvijeća. Uvodile su se nove tehnike uzgoja i tehnologije kao što su električne pumpe ili otpremanje autobusom ili vlakom. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata uzgoj cvijeća nije zamro. Osim u nekoliko cvjećarnica, cvijeće se počelo prodavati i na samoj tržnici uz ostali asortiman (voće i povrće). Naravno, sve ovo ne bi bilo moguće bez konstantnog obogaćivanja znanja i praćenja trendova i novina. Autor prenosi misao kako su četrdesete bile najpovoljnije godine za širenje cvjećarstva i trgovine. Još jedna novina ovog razdoblja bila je prodaja rezanog cvijeća na tržnici i na cesti prema groblju, što se do danas održalo.

O kakvim se problemima na području izgradnje javnih zelenih površina i na području rasadništva radilo, Orbanić većim dijelom progovara u drugom i trećem dijelu knjige. U razdoblju između dva rata u gradu se trebalo izgraditi nove javne zelene površine, uz već postojeće i zapuštene iz doba austro-ugarske vlasti. Zato je talijanska vlast otvorila novi rasadnik umjesto prijašnjeg malog i zapuštenog, čime je izazvan njihov procvat otvaranja zbog velike potrebe rasadnog materijala. U vrijeme Drugog svjetskog rata njihovo je djelovanje bilo otežano, dok je jedan od njih bio uništen pa su otada djelovala samo dva rasadnika. Uz to su rasadničke površine često preseljavane iz jednog u drugi dio grada, što je ovisilo o potrebama. Količina materijala koja je bila uništena preseljavanjima i ratnim uništavanjem nikada se točno neće saznati, ali sam autor zaključuje da je Pula nakon rata bila znatno osiromašena. Sretna je okolnost bila ta što je rasadništvo i cvjećarstvo, od Austro-Ugarske do danas, pratilo sva društvena kretanja. Ratna su djelovanja izbrisala mnoge rezultate te su se događali padovi, a migracije stanovništva stvarale su praznine u struci koje su se ipak nakon nekoliko godina popunjavale. Zemljišta na kojima su se uzgajale biljke i cvijeće bila su napuštena te su građevine počele propadati i urušavati se do trenutka kada se nova vlast odlučila za njihovu prenamjenu. Prvih se godina poslijeratnog razdoblja bilo teško posvetiti uzgoju cvijeća i ukrasnog bilja. Tadašnja je gradska vlast pažnju usmjeravala

na otklanjanje ratnih ruševina i obnovu grada, dok je cvijeće ponovno dobilo status luksuza, a i mentalitet stanovnika bio je drugačiji.

Osim “klasičnih” problema koji su se javljali u tom razdoblju, autor navodi i probleme političkog i organizacijskog karaktera. Nakon što je Pula 1947. pripala Jugoslaviji, nekadašnje rasadničke površine, koje su bile raštrkane po cijelom gradu, nacionalizirane su i prešle pod upravu Gradske ustanove “Čistoće” Pula. Zahvaljujući iskustvu starijih vrtlara i entuzijazmu mladih pridošlih radnika, posao cvjećarstva i rasadništva bio je nastavljen. U početnim godinama jugoslavenske vlasti nije bilo dovoljno sadnog materijala za potrebe Pule pa se sam materijal nabavljao čak i iz Zagreba. Iako je 1950-ih došlo do promjene politike u uzgoju stablašica u korist trajnica i grmova, baš je tih godina Pulu zahvatio val uređenja prvih javnih zelenih površina. Tada su bile zasadene mnoge slobodne površine raznim vrstama drveća, a cvijeće je po parkovima ustupilo mjesto trajnicama. Početkom 1960-ih započeto je s novom djelatnosti koja je bila namijenjena uređenju gradskog i izvangradskog prostora, ovisno o potrebama. Tada je došlo do uređenja jednog starog i izgradnje jednog novog staklenika koji su služili za uzgoj biljaka nužnih za potrebe parkova. Stvoren je prvi poslijeratni vrtni centar nazvan “Cvjećogojstvo” koji je bio pod raznim upravama, da bi od 1953. bio pod upravom Gradske ustanove “Usluga”. Napokon je u drugoj polovici 1960-ih došlo do selidbe i ujedinjenja u jednu cjelinu svih razbacanih elemenata “Cvjećogojstva” koje je tada bio imenovano u “Vrtni centar”. Rasadništvo je u 20-ak godina jugoslavenske vlasti imalo više reorganizacija, uz povremena poboljšanja, ali uglavnom uz neuspjehe.

Nakon oporavka od ratnih djelovanja došlo je do porasta količine svježeg cvijeća u Puli, a umjetno je počelo gubiti svoj značaj te se koristilo prvenstveno za izradu vjenčanih buketa. Industrijska proizvodnja zamijenila je ručnu izradu umjetnog cvijeća. Jedan od najznačajnijih cvjećara međuratnog razdoblja, Puhar, prestao je sa svojim djelovanjem 1957., a njegovu je trgovinu preuzelo riječko Komunalno poduzeće “Parkovi i nasadi”. Nakon što je završena adaptacija tog dućana, otvorena je prva poslijeratna cvjećarna u Puli pod imenom “Mirta”. Iako s početnim poteškoćama, ova je cvjećarna poslovala vrlo uspješno, pa je svojevremeno zapošljavala i šest djelatnika, a imala je raznovrsni asortiman cvijeća i vijenaca. U poslijeratnoj Puli prvi koji se počeo baviti uzgojem rezanog cvijeća bio je Mario Mirković. Pošto je tada proizvodnja cvijeća još bila slaba, prodavao ga je zajedno s povrćem, iako je uprava tržnice tek 1960. dopustila da se cvijeće prodaje odvojeno od povrća

zbog povećanog zanimanja mnogih novih cvjećara za takvu djelatnost. Tih su se godina na tržnici uz Mirkovića pojavljivali i povremeni uzgajivači koji su češće prodavali cvijeće na cesti prema groblju. Uz njih su se početkom 1970-ih pojavili i cvjećari trgovci, a bavili su se prodajom cvijeća na tržnici radi lake zarade. S vremenom se broj štandova povećavao, a izbor cvijeća je bio obogaćen. Početkom 1970-ih na tržnici se pojavio državni sektor s dvama prodajnim mjestima u vlasništvu poduzeća "Put" koje je nudilo uz prodaju rezanog cvijeća i prvo ukrasno bilje u loncima. Treba napomenuti da je došlo do eksplozije otvaranja cvjećarnica; tada ih je bilo pet ne računajući "Pogrebne usluge". Nakon 1970-ih došlo je do promjene kada su se neke cvjećarne zatvorile ili međusobno spojile djelatnost.

U tom je razdoblju došlo do novog zakonskog uređenja razvoja proizvodne aktivnosti i trgovačkog posla. Prema novom zakonu bilo je određeno da prodaja dekorativnog bilja nije sastavni dio komunalnih poslova. Donošenje novog zakona izazvalo je promjenu u organizaciji i djelovanju cvjećarni i rasadnika, a nedugo je nakon toga izbio rat. Tada je nastala nova država i samim time sasvim novi režim djelovanja u kojem su sve cvjećarne u vlasništvu privatnih osoba, a samo pojedine u rukama države. U 21. st. otvorene su nove cvjećarne kao što su "Dekor Florens", "Margerita", "Cvjetni atelier Maja". Riječko "Cvjećarstvo" je prestalo s radom, a također i "Istrasjeme" zbog problema s poslovanjem, s tom razlikom što je vrtni centar preuzela firma "Genius group", pa u rukama novog vlasnika poboljšava i povećava svoju djelatnost. Godine 2005. osnovana je strukovna grupa rasadničara, uzgajivača ukrasnog bilja i cvijeća radi okupljanja sadašnjih profesionalnih tvrtki s područja rasadničarstva na području cijele Istre kako bi se što bolje prilagodila proizvodnja zahtjevima domaćeg i inozemnog tržišta. Novo je stoljeće donijelo mnogo promjena u proizvodnji i trgovini cvijećem i njezinim proizvodima. Globalizacija trgovine vidljiva je u velikim količinama proizvedenih vrsta bilja iz svih krajeva svijeta, a odnijela je i danak u tome što je veći dio proizvođača nestao, a mnogi su postali uvoznici.

Na kraju se knjige nalaze dva dodatka u kojima se govori o zaštićenim i nezaštićenim dijelovima prirode Istarske županije te o biljnim vrstama koje su se uzgajale u Puli kroz povijest. Osim toga opisane su zanimljivosti o cvijeću i ukrasnom bilju naše svakodnevice te je izrađen kronološki prikaz razvoja Vrtnog centra "Istrasjeme" od njegovog osnutka do danas.